

De verwerking van omzet

Marc Otten, Alexander Spek en Jan Backhuijs

SAMENVATTING Het onderwerp omzetverantwoording heeft in de recente geschiedenis veel aandacht gekregen van opstellers en gebruikers van jaarrekeningen. Het moment waarop een onderneming omzet verantwoordt, kan immers van grote invloed zijn op de resultaten en daarmee op de beurskoers. In het najaar van 2001 heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving de ontwerp-Richtlijn 270 'De winst- en verliesrekening' gepubliceerd. Deze ontwerp-Richtlijn is voor wat betreft het onderdeel omzetverantwoording gebaseerd op International Accounting Standard 18 'Revenue' en kent belangrijke aanscherpingen ten opzichte van de bestaande Richtlijn 270. De belangrijkste Amerikaanse regelgeving op het gebied van omzetverantwoording is al eerder in 1999 opgenomen in Staff Accounting Bulletin 101. Dit artikel behandelt de mogelijke gevolgen van verschillen tussen het Nederlandse en Amerikaanse regime voor de praktijk. Eén en ander kan namelijk gevolgen hebben voor de wijze (en vooral het moment) waarop Nederlandse ondernemingen omzet verantwoorden.

Drs. M.V. Otten is werkzaam als Senior Associate bij PricewaterhouseCoopers N.V. Hij heeft de studie Bedrijfs-economie aan de Universiteit van Amsterdam in 1998 afgerond en volgt momenteel de postdoctorale opleiding Accountancy aan de Universiteit van Amsterdam.

A.M. Spek RA is werkzaam als Senior Manager bij PricewaterhouseCoopers N.V., met name in de ICT sector. In 1995 heeft hij de postdoctorale opleiding Accountancy aan de Vrije Universiteit in Amsterdam afgerond.

Mr. Drs. J.B. Backhuijs RA is werkzaam als Director bij PricewaterhouseCoopers N.V. Daarnaast is hij voorzitter van de Commissie Verslaggeving van het Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants. Het artikel is op persoonlijke titel geschreven.

1 Inleiding

Internationaal is de regelgeving op het gebied van omzetverantwoording in de financiële verslaggeving van ondernemingen al langer onderwerp van discussie. In de financiële markten geldt omzet als één van de kernfactoren voor de prestaties en daarmee de waardering van een onderneming. Met de opkomst van de zogenaamde 'Nieuwe Economie', waarin negatieve bedrijfsresultaten in de opstartfase gebruikelijk zijn, won het omzetbegrip nog aan belang. Bedrijven in de Nieuwe Economie kenmerken zich met name door vergaande automatisering van de primaire processen, die veelal door koppeling aan het gebruik van internet of via elektronische interconnectie met de omgeving tot directe contacten leiden. De weergave van de omvang van deze activiteiten, en dus ook van de omzet en mogelijke toekomstige omzet, spelen dan een belangrijke rol bij de waardering en het beoordelen van de prestaties van die bedrijven. Doordat er ook internationaal weinig specifieke regelgeving bestond op het gebied van omzetverantwoording, hadden ondernemers een bepaalde mate van vrijheid met betrekking tot het moment waarop omzet kon worden verantwoord, en zochten zij de grenzen op van de relevante regelgeving. In het najaar van 2001 heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving ('RJ') ontwerp-Richtlijn 270 'De winst- en verliesrekening' (hierna: oRL 270) gepubliceerd. Deze ontwerp-Richtlijn is voor wat betreft omzetverantwoording gebaseerd op International Accounting Standard 18 'Revenue'. De introductie van oRL 270 hangt samen met de incorporatie van International Accounting Standards in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. ORL 270 kent belangrijke aanscherpingen ten opzichte van de bestaande Richtlijn 270, die voor diverse ondernemingen gevolgen kunnen hebben. Te denken valt aan ondernemingen die hun bedrijfsprocessen wellicht opnieuw dienen in te richten om aan de nieuwe eisen tegemoet te kunnen komen. Het belang-

rijkste inhoudelijke gevolg echter kan zijn dat ondernemingen worden gedwongen omzet op een ander moment te verantwoorden dan zij onder de oude regelgeving gewend waren.

De Securities and Exchange Commission ('SEC') (de Amerikaanse beursautoriteit) had over omzetverantwoording al eerder in het najaar van 1999 Staff Accounting Bulletin 101 ('SAB 101') geïntroduceerd. SAB 101 heeft als doel de Amerikaanse regelgeving ten aanzien van omzetverantwoording te uniformeren en aan te scherpen.

Dit artikel behandelt de mogelijke gevolgen van verschillen tussen beide regimes voor de praktijk. Niet alleen ondernemingen die onder beide regimes rapporteren, kunnen ermee te maken krijgen. Ook gebruikers van jaarrekeningen die omzetcijfers willen analyseren van ondernemingen die volgens één van beide externe verslaggevingregimes rapporteren, zullen daar rekening mee moeten houden. Daartoe maken wij allereerst een analyse op hoofdlijnen van de criteria die worden gesteld aan omzetverantwoording in oRL 270 en in SAB 101, vooral met betrekking tot het moment waarop ('wanneer') omzet moet worden verantwoord. Deze analyse staat in paragraaf 2 en 3. Vervolgens vergelijken wij in paragraaf 4 oRL 270 en SAB 101 op basis van een aantal praktijkvoorbeelden. Ten slotte bevat paragraaf 5 een samenvatting en conclusie.

2 Ontwerp-Richtlijn 270

Ontwerp-Richtlijn 270 'De winst- en verliesrekening' kent een fors aantal aanpassingen ten opzichte van de bestaande Richtlijn 270. Deze aanpassingen zijn met name verwerkt in de nieuwe tweede paragraaf van oRL 270. De inhoud van deze tweede paragraaf is geheel nieuw ten opzichte van de bestaande Richtlijn 270. Ter illustratie van paragraaf 2 is aan oRL270 een bijlage toegevoegd met als doel een toelichting te geven op de inhoud van deze paragraaf. Dit is gebeurd door het uitwerken van in de praktijk voorkomende situaties.

Het bepalen van de omvang van een opbrengst

De omvang van een opbrengst dient te worden bepaald op de reële waarde van de tegenprestatie die is ontvangen of waarop recht is verkregen. In de meeste gevallen bestaat deze tegenprestatie uit liquide middelen of uit activa die op zeer korte termijn liquide zijn te maken. Echter, wanneer de ontvangst van een tegenprestatie is uitgesteld, zoals de betaling van de schuld in termijnen langer dan gebruikelijke be-

talingstermijnen, dan is het mogelijk dat de tegenprestatie een financieringselement bevat. In dat geval dient de contante waarde van de tegenprestatie te worden berekend aan de hand van de toepasselijke rentevoet. Het verschil tussen de nominale en reële waarde wordt dan pro rata over de volledige termijn als rentebaten verantwoord (oRL 270, alinea 205/206).

Overigens wordt, indien goederen of diensten worden omgewisseld of geruild voor goederen of diensten die ongeveer aan elkaar gelijk zijn met betrekking tot aard en reële waarde, een dergelijke ruil niet gezien als een transactie die opbrengst genereert. Dit is bijvoorbeeld het geval indien aanbieders van natuurlijke grondstoffen als olie hun voorraden op verschillende plaatsen met elkaar ruilen om tijdige levering op één van die plaatsen zeker te stellen. In het geval dat de geruilde diensten niet aan elkaar gelijk zijn, is er wel sprake van een opbrengst genererende transactie. De opbrengst is in dat geval gelijk aan de reële waarde van de ontvangen zaken of diensten (oRL 270, alinea 207).

Het identificeren van een transactie

Zoals uit oRL 270 blijkt, kan een verkooptransactie meerdere elementen omvatten. Indien de elementen individueel voor de klant weinig of geen waarde hebben, en de klant dus vooral is geïnteresseerd in het eindresultaat, dient de transactie ten behoeve van de omzetverantwoording als één transactie te worden beschouwd (alinea 208). Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan installatiewerkzaamheden bij de levering van een product, die afhankelijk van de situatie als aparte transactie kan worden beschouwd, of als één transactie samen met de levering van het product.

De verkoop van goederen

De opbrengst uit de verkoop van goederen dient te worden verwerkt als aan alle volgende voorwaarden is voldaan (oRL 270, alinea 209):

- a de verkopende rechtspersoon heeft alle belangrijke rechten op economische voordelen alsmede alle belangrijke risico's overgedragen aan de koper. Dit is bijvoorbeeld vrijwel altijd het geval bij de verkopen van een winkelier;
- b de verkopende rechtspersoon behoudt over de verkochte goederen niet de feitelijke beschikkingsmacht of betrokkenheid die gewoonlijk toekomt aan de eigenaar;
- c het bedrag van de opbrengst kan op betrouwbare wijze worden bepaald;
- d het is waarschijnlijk dat de economische voordelen met betrekking tot de transactie de rechtspersoon zullen toevloeien. Indien het bijvoorbeeld onzeker is of een buitenlandse overheidsinstantie toestemming

zal verlenen voor het overmaken van de verkoopopbrengst naar het land van de verkoper, wordt die verkoopopbrengst pas verwerkt op het moment dat die toestemming wordt verleend;

- e de reeds gemaakte en mogelijksterwijs nog te maken kosten met betrekking tot de transactie kunnen op betrouwbare wijze worden bepaald. Zolang bijvoorbeeld de garantiekosten die samenhangen met de verkoop en levering van goederen, niet betrouwbaar kunnen worden bepaald, worden de verkoopopbrengsten uit dien hoofde nog niet als opbrengsten verwerkt.

Het verlenen van diensten

Voor het verantwoord van de opbrengst van een dienst wordt als voorwaarde gesteld dat het resultaat van de transactie betrouwbaar kan worden geschat. Een dergelijke betrouwbare schatting kan worden gedaan indien aan de volgende condities is voldaan (oRL 270, alinea 214):

- a het bedrag van de opbrengst kan op betrouwbare wijze worden bepaald;
- b het is waarschijnlijk dat economische voordelen uit de transactie naar de rechtspersoon zullen toevloeien. Indien er echter onzekerheid optreedt over de inbaarheid van een bedrag dat eerder als opbrengst is verwerkt, wordt het bedrag waarvan de inbaarheid onzeker is geworden, als last verwerkt en niet in mindering gebracht op de eerder verwerkte opbrengst;
- c de mate waarin de dienstverlening op de balansdatum is verricht, kan betrouwbaar worden geschat. Termijnbetalingen en vooruitbetalingen zijn meestal niet representatief te achten voor de mate waarin de diensten zijn verricht;
- d de reeds gemaakte en mogelijksterwijs nog te maken kosten met betrekking tot de transactie, kunnen op betrouwbare wijze worden bepaald. Indien het eindresultaat van een opdracht tot dienstverlening niet op betrouwbare wijze kan worden bepaald, dan mag slechts dát bedrag aan opbrengsten worden verwerkt dat ter vergoeding van de verwerkte kosten wordt ontvangen (oRL 270, alinea 220).

De veranderingen in oRL 270 zijn in lijn met de regels in IAS 18 en nemen een aantal passages zelfs letterlijk over. Er bestaan dan ook geen belangrijke inhoudelijke verschillen meer tussen IAS 18 en oRL 270.

3 SAB 101

De SEC heeft in SAB 101 bepaald dat het verkoopproces is afgerond, en dus omzet wordt verantwoord, indien aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a er is een overtuigend bewijs van overeenkomst;

- b de levering van het product heeft plaatsgevonden of de diensten zijn geleverd;
- c de verkoopprijs is vast of bepaalbaar;
- d de omzet is redelijkerwijs inbaar.

Deze vier criteria lijken geen nieuwe eisen te stellen ten opzichte van oRL 270. Met name in de nadere uitwerking van deze basiscriteria zitten echter verschillen.

Ad a. Overtuigend bewijs van overeenkomst

Het uitgangspunt voor een overtuigend bewijs van een overeenkomst is een door de verkopende en kopende partij getekende overeenkomst. Wanneer er geen getekende overeenkomst is, geldt de bij het bedrijf intern aanwezige procedure voor het afsluiten van verkooptransacties als regel voor een overtuigend bewijs van overeenkomst. Indien bijvoorbeeld een bedrijf orderbevestiging in mondelinge vorm of door middel van een e-mail kent, dan is dit ook een overtuigend bewijs van een overeenkomst. De gekozen procedure dient vervolgens wel consequent te worden toegepast. SAB 101 hecht groot belang aan de consistente toepassing van de interne procedure of regel. Het is derhalve niet zo dat op het ene moment een schriftelijk contract als overeenkomst dient en in een ander geval slechts een intentieverklaring. Wel kunnen binnen een bedrijf verschillende typen overeenkomsten voorkomen, afhankelijk van het product dat wordt verhandeld, of het land waar de transactie wordt gedaan. Ieder land kent immers zijn eigen wettelijke bepalingen en gebruiken omtrent het afsluiten van een overeenkomst.

Ad b. Levering van het product of dienst heeft plaatsgevonden

De SEC is van mening dat de levering van een product niet heeft plaatsgevonden totdat de klant zowel juridisch als economisch eigendom heeft verkregen.

Hierbij speelt een aantal elementen een rol, zoals het onderscheid tussen levering ‘Free on Board Destination’ en ‘Free on Board Shipping Point’. In het eerste geval gaat het economisch eigendom pas over op de klant wanneer de goederen bij hem zijn afgeleverd. In het tweede geval geschiedt dit op het moment dat de goederen de locatie van de leverancier verlaten op transport naar de klant. In geval van Free on Board Destination mag de omzet pas worden verantwoord op het moment dat de goederen de locatie van de klant hebben bereikt.

Indien het overtuigend bewijs van een overeenkomst (zie a) geen wijze van levering specificceert (FoB

Destination of FoB Shipping Point), kan omzetverantwoording pas plaatsvinden wanneer de goederen bij de klant worden afgeleverd. Om te bepalen of het economisch eigendom van een product daadwerkelijk is overgegaan naar de kopende partij, speelt het risico met betrekking tot verlies of schade gedurende transport een belangrijke rol. Indien de verkopende partij feitelijk dit risico draagt, stelt SAB 101 dat levering van het goed pas heeft plaatsgevonden na aflevering op de plaats van bestemming, onafhankelijk van de leveringsconditie. Daarbij is het niet van belang of de verkopende partij dit risico verzekert of niet.

Een ander element van levering is de acceptatie van het geleverde goed door de klant. Indien in de verkoopovereenkomst een acceptatieclausule is opgenomen, mag de omzet nog niet worden verantwoord totdat deze clausule is vervuld. De klant dient dan, bij voorkeur schriftelijk, kenbaar te maken dat hij het geleverde goed accepteert. Het is derhalve niet toegestaan een inschatting te maken van het risico van niet-acceptatie en hiervoor eventueel de omzet te corrigeren. De SEC heeft voor deze aanpak gekozen, omdat zij van mening is dat opname van een specifieke acceptatieclausule in het verkoopcontract voor de kopende partij een belangrijk recht betekent, waarmee bij de omzetverantwoording specifiek rekening dient te worden gehouden.

SAB 101 bevat ook bepalingen over diensten die met een goed worden meegeleverd, en over situaties waarin er sprake is van een combinatie van goederen ('multiple element agreements' of samengestelde transacties). Ieder goed of iedere dienst is daarbij een apart element. Indien conform het verkoopcontract na fysieke levering aan het product nog meer dan verwaarloosbare diensten moeten worden uitgevoerd, mag de omzet op het installatie-element nog niet direct worden verantwoord na aflevering van het product. Een bekend voorbeeld betreft installatiediensten die samen met een goed worden verkocht. Daarbij is de relatie tussen de diverse elementen van doorslaggevend belang. Indien er vanuit het perspectief van de afnemer sprake is van een 'essentiële' relatie tussen die elementen, mag de omzet op beide elementen niet afzonderlijk worden verantwoord. Bij het bepalen of sprake is van een essentiële relatie, speelt de vraag of de afwezigheid van één element het volledige gebruik van het andere element in de weg staat, een belangrijke rol.

Indien er sprake is van een essentiële relatie mag omzetverantwoording in het algemeen pas plaatsvinden na levering van het laatste element. Indien er geen

sprake is van een essentiële relatie, kan afzonderlijke omzetverantwoording plaatsvinden (indien per element aan de vier criteria is voldaan) op basis van de reële waarde ('fair value') van ieder element. Deze reële waarde moet worden bepaald op basis van verifieerbaar objectief bewijs, zoals de prijs die in een zakelijke relatie tussen twee partijen voor een afzonderlijk element zal worden betaald. Een verschil tussen de som van de reële waarden van de elementen en de prijs voor de elementen gezamenlijk (korting), moet in het algemeen pro rata aan de elementen worden toegekend.

SAB 101 behandelt ook specifieke voorwaarden waaraan transacties die vooruit worden gefactureerd, maar waarbij het goed of dienst nog niet is geleverd (zogenoemde 'bill and hold' transacties), dienen te voldoen om omzet op deze transacties te verantwoorden.

Ad c. De verkoopprijs is vast of bepaalbaar

SAB 101 is zo ingericht dat met name de nadruk wordt gelegd op situaties waarin de verkoopprijs niet vast of bepaalbaar is. Hiertoe zijn voorbeelden opgenomen die in de praktijk kunnen optreden, en die derhalve niet tot verantwoording van omzet leiden. Situaties waarin dit het geval is, zijn:

- de koper heeft de verkoper nog niet betaald en is niet verplicht te betalen op specifiek vastgestelde en overeengekomen data;
- prijsvoorwaardelijke leveringen (zoals afhankelijkheid van de prijs van eventuele doorverkoop);
- leveringen van demonstratiegoederen.

De betalingstermijn, die tussen leverancier en afnemer is overeengekomen, speelt een belangrijke rol. Indien in een specifiek geval de betalingstermijn veel langer is dan gebruikelijk, wordt de verkoopprijs niet meer als vast en bepaalbaar beschouwd. De SEC verwacht dat in de tussentijd concessies worden gedaan aan de afnemende partij. In dit geval kan omzet pas worden verantwoord zodra het betalingsmoment is bereikt.

Ad d. De omzet is redelijkerwijs inbaar

Volgens SAB 101 dient de onderneming meer 'vertrouwen' in de inbaarheid van de vordering te hebben dan de term 'waarschijnlijk', zoals oRL 270 voorschrijft. De onderneming dient derhalve interne procedures te hebben geïmplementeerd die dit 'vertrouwen' onderbouwen. Meer dan waarschijnlijk is niet kwantitatief gedefinieerd, maar veelal wordt daarvoor het 90%-criterium gehanteerd. Op het moment dat dit criterium niet wordt gehaald, moet omzet worden verantwoord op kasbasis.

Tabel 1. Verwerking volgens Nederlandse en Amerikaanse grondslagen aan de hand van voorbeelden uit de bijlage bij paragraaf 2 van ontwerp-Richtlijn 270.

Voorbeeld paragraaf 2 ontwerp-Richtlijn 270	Omzetverantwoording conform ontwerp-Richtlijn 270	Omzetverantwoording conform SAB 101
1. Vooruitgefactureerde goederen, waarbij op verzoek van de koper de aflevering is uitgesteld, maar juridische eigendomstitel is overgedragen en de factuur door de klant is aanvaard.	De opbrengst dient te worden verantwoord op het moment dat: <ul style="list-style-type: none"> • het waarschijnlijk is dat de levering zal plaatsvinden en de goederen beschikbaar en gereed voor aflevering zijn; • de koper specifieke afleveringsinstructies aanvaardt; en • gebruikelijke betalingscondities gelden ten aanzien van verkoopfactuur. 	Dit worden 'bill and hold transactions' genoemd. In aanvulling op de Nederlandse criteria bestaan de volgende voorwaarden waaraan moet worden voldaan alvorens omzet kan worden verantwoord: <ul style="list-style-type: none"> • de koper dient zijn verplichting om de goederen af te nemen kenbaar te hebben gemaakt, bij voorkeur schriftelijk; • de koper initieert dat de goederen nog niet worden geleverd, en dient hiervoor de zakelijke reden kenbaar te maken; en • de afleverdatum dient vooraf bepaald te zijn, mede in lijn met de zakelijke reden genoemd om de levering uit te stellen.
2. Afgeleverde goederen, waarbij sprake is van specifieke condities, zoals: <p>a) installatie en inspectie.</p>	In geval de installatie en inspectie kritisch zijn voor de werking en acceptatie van het geleverde goed, mag de opbrengst nog niet worden verantwoord bij aflevering. Indien dat niet het geval is, wordt de opbrengst verwerkt naarmate de installatiewerkzaamheden vorderen. Geen verdere indicaties of criteria.	De centrale vraag bij een 'multiple element agreement' ('MEA') is of de geleverde goederen onafhankelijk van elkaar kunnen functioneren. Indien de nog te leveren goederen of diensten belangrijk zijn voor de werking van het geleverde als geheel, en niet van verwaarloosbare betekenis, is er geen sprake van een MEA en dient de omzet van het goed en de dienst (installatie) te worden verantwoord naarmate de installatie vordert (combinatie product-dienst). Wanneer sprake is van een combinatie van meerdere producten, kan omzet pas worden verantwoord nadat het laatste product is geleverd. Is er wel sprake van een MEA, dan gelden de vier basiscriteria voor elk afzonderlijk geïdentificeerd onderdeel van de transactie. Bij het bepalen van de waarde van ieder afzonderlijk element speelt het 'fair value' begrip een belangrijke rol. Indien sprake is van een acceptatietest kan omzet, ongeacht of sprake is van een MEA of niet, pas worden verantwoord na acceptatie door de afnemer.
3. Afgeleverde goederen, waarbij sprake is van specifieke condities, zoals: <p>b) koper heeft retourneringsrecht.</p>	De opbrengsten worden verantwoord indien de levering formeel is aanvaard door de koper dan wel de zaken zijn geleverd en het retourneringsrecht is verstrekt. Wanneer de koper de goederen mag retourneren indien deze niet naar tevredenheid voldoen (buiten de reguliere garantiebepalingen), kan er sprake van zijn dat niet alle economische voordelen en risico's zijn overgedragen en mag de opbrengst niet worden verwerkt totdat deze periode is verstreken.	Wanneer de koper een recht heeft tot retourneren, dan mag de opbrengst pas worden verantwoord wanneer dit recht is verstrekt. 'Best practice' is dat de koper schriftelijk de ontvangst bevestigt en de transactie als afgerond verklaart. Er wordt duidelijk onderscheid gemaakt tussen reguliere garanties en retourneringsrechten.
4. Afgeleverde goederen, waarbij sprake is van specifieke condities, zoals: <p>c). consignatieverkopen.</p>	Opbrengsten worden verwerkt door de verkoper wanneer de afnemer de goederen heeft doorverkocht aan een derde.	De verwerking is op hoofdlijnen gelijk aan de Nederlandse regelgeving. Er zijn specifieke aandachtspunten met betrekking tot consignatieverkopen, omdat de beoordeling van de economische werkelijkheid van consignatieverkopen situatiespecifiek is. De economische werkelijkheid bepaalt of een transactie aan de vier basiscriteria voldoet en derhalve leidt tot een verantwoording van de opbrengst of niet.
5. Afgeleverde goederen, waarbij sprake is van specifieke condities, zoals: <p>d) rembours.</p>	Opbrengsten worden verwerkt op het moment dat zaken zijn geleverd en de betaling is ontvangen door de verkoper of zijn agent.	De verwerking is analoog aan de verwerking in Nederland. Aanvullend wordt vereist dat voor iedere transactie de vier basiscriteria in acht moeten worden genomen.

Voorbeeld paragraaf 2 ontwerp-Richtlijn 270	Omzetverantwoording conform ontwerp-Richtlijn 270	Omzetverantwoording conform SAB 101
6. Vergoedingen voor servicewerkzaamheden opgenomen in verkoopprijs van product.	Indien de verkoopprijs een geïdentificeerd bedrag voor servicewerkzaamheden omvat, wordt dat bedrag als opbrengst verantwoord in de periode waarin de werkzaamheden worden verricht.	Indien sprake is van een MEA (zie ook voorbeeld 2) wordt de opbrengst uit servicewerkzaamheden lineair verantwoord over de looptijd van de serviceperiode, tenzij duidelijke aanwijzingen bestaan dat de opbrengst wordt genoten volgens een ander patroon. Er zijn regels voor het bepalen van de waarde van ieder element van de transactie.
7. Aflevering van goederen vindt plaats na betaling van laatste termijn.	De opbrengsten worden verwerkt op het moment dat de goederen worden afgeleverd. Echter, indien uit historie is gebleken dat de meeste van dergelijke afleveringen daadwerkelijk plaatsvinden (en betaling dus daadwerkelijk heeft plaatsgevonden), kunnen de opbrengsten worden verwerkt indien een belangrijk deel van het bedrag is ontvangen.	Als voorwaarde voor het verantwoorden van omzet geldt dat de levering van de goederen heeft plaatsgevonden. Indien dit nog niet het geval is, dient de omzet niet te worden verantwoord.
8. Terugkoopovereenkomsten, waarbij verkoper zich verplicht om dezelfde zaken op een later moment terug te kopen, of een koopoptie voor de verkoper of een verkoopoptie voor de koper.	Het geheel van de contractvoorwaarden dient te worden geanalyseerd, teneinde te beoordelen of in economische zin de belangrijkste rechten en risico's zijn overgedragen. Indien dit het geval is, dient de opbrengst te worden verantwoord.	In geval van een terugkoopovereenkomst is het niet toegestaan om de opbrengst te verantwoorden. In dat geval liggen de economische risico's nog voor een groot deel bij de verkopende partij. Dit is tevens het geval indien er sprake is van een verkoopoptie voor de kopende partij. Pas wanneer de verkoopoptie is verlopen, wordt de opbrengst verantwoord. Wanneer er sprake is van een koopoptie voor de verkopende partij, ligt het risico niet meer bij de verkopende partij en wordt de opbrengst verantwoord na levering (indien aan alle vier basiscriteria is voldaan).
9. Vergoedingen voor aanmelding en toelating als lid en contributies voor lidmaatschap	De aard van de dienstverlening is bepalend. Indien de vergoeding staat voor: <ul style="list-style-type: none"> • alleen het lidmaatschap, terwijl voor alle andere diensten of producten nog apart moet worden betaald, worden de opbrengsten uit de aanmeldingsvergoeding ineens verwerkt, mits er geen onzekerheid is omtrent de inbaarheid; • het lidmaatschap, en tevens bepaalde dienstverlening of publicaties en zaken gedurende de periode van het lidmaatschap eventueel tegen een lagere prijs kunnen worden verkregen, wordt dat deel van de opbrengsten dat op deze laatste betrekking heeft, verwerkt op basis van het tijdstip, de aard en de waarde van de te leveren dienst of zaak. 	Voorwaarde voor verwerking van 'up front fees' is of er sprake is van een 'separate earnings process', waarin de vergoeding wordt betaald voor het verkrijgen van een specifieke dienst of zaak op dat moment. De opbrengst wordt in dat geval direct verantwoord. Er wordt alleen aangegeven wanneer er geen sprake is van een 'separate earnings process': <ul style="list-style-type: none"> • de vergoeding is overeengekomen in samenhang met de vergoeding van andere zaken en diensten; • de koper kent een lagere of geen waarde toe aan de betaalde vergoeding, bij afwezigheid van aanvullende levering van goederen en zaken voortvloeiend uit de overeenkomst; • de verkoper verkoopt de initiële rechten of activiteiten niet separaat. <p>In geval er geen sprake is van een 'separate earnings process' wordt de vergoeding als opbrengst verantwoord over de langere periode van de duur van het contract of de verwachte periode van dienstverlening. Indien er wel sprake is van een 'separate earnings proces' kan de aanmeldingsvergoeding ineens als opbrengst worden verantwoord.</p>
10. Verkopen aan intermediairs	De opbrengst dient te worden verantwoord indien alle rechten op economische voordelen en risico's zijn overgedragen. Indien de koper als agent optreedt, wordt de verkoop als consignatieverkoop behandeld.	De opbrengst dient te worden verantwoord indien aan alle vier basiscriteria is voldaan.

4 Vergelijking Nederland en de Verenigde Staten

In de vorige paragrafen is de nieuwe regelgeving in Nederland en de Verenigde Staten omtrent omzetverantwoording behandeld. In deze paragraaf maken wij de gevolgen van verschillen tussen beide regimes voor de praktijk duidelijk op basis van een aantal voorbeeldsituaties. Deze voorbeeldsituaties zijn ontleend aan de bijlage bij paragraaf 2 van oRL 270.

Zoals blijkt uit de voorbeelden en paragraaf 2 en 3 van dit artikel, bestaan er diverse verschillen tussen de verwerking conform de ontwerp-Richtlijn 270 en SAB 101. De belangrijkste aspecten waarbij zich verschillen voordoen, zijn:

1 Een overeenkomst.

Een belangrijke pijler van SAB 101, overtuigend bewijs van een overeenkomst, is niet expliciet opgenomen in oRL 270. SAB 101 is heel stellig op dit gebied. Een voorbeeld hiervan betreft de situatie dat het gebruikelijk is dat verkoopcontracten schriftelijk worden afgesloten als bewijs van een overeenkomst. Wanneer dan het verkoopcontract door een van beide partijen pas op 1 januari is ondertekend in plaats van op 31 december, mag geen omzet worden verantwoord in het jaar dat is afgelopen op 31 december. De Nederlandse regelgeving besteedt hieraan slechts zijdelings aandacht.

2 Samengestelde transacties.

Beide regimes onderkennen samengestelde transacties. Wanneer elementen binnen een samengestelde transactie (bijvoorbeeld een machine en de installatie daarvan) afzonderlijk voor de klant van weinig waarde zijn (de klant is alleen geïnteresseerd in het eindproduct, de geïnstalleerde machine), dicteren beide regimes dezelfde omzetverantwoording. De Amerikaanse regelgeving introduceert echter het begrip 'perfunctory' (vertaling: verwaarloosbaar). Wanneer een nog te leveren element verwaarloosbaar is, behoeft omzetverantwoording niet te worden uitgesteld tot dit element (in het voorbeeld de installatiediensten) is geleverd. oRL 270 kent dit begrip niet (voorbeeld 2).

3 Waardetoe rekening in een transactie met meerdere elementen.

SAB 101 geeft aan dat de toe te rekenen waarde niet noodzakelijkerwijs de waarde in het contract hoeft te zijn, maar veeleer de reële waarde. Deze laatste waarde kan afwijken van de waarde genoemd in het contract. oRL 270 vat slechts hoofdgedachten samen. Het reële waardebegrip krijgt in oRL 270 nog weinig aandacht (voorbeeld 2).

4 Uitgestelde betaling.

In geval ontvangst van betaling is uitgesteld, geeft oRL 270 aan dat omzetverantwoording wel mogelijk is, maar rekening moet worden gehouden met een financieringselement. Dit financieringselement dient dan in mindering te worden gebracht op de omzet en pro-rata over de betalingstermijn te worden verantwoord. Conform SAB 101 mag in het geval van uitgestelde betaling (wanneer de betalingstermijn belangrijker is dan gebruikelijk) pas omzet worden verantwoord indien en voorzover het bedrag (of het deelbedrag) opeisbaar is geworden.

5 Inbaarheid van vorderingen.

oRL 270 geeft aan dat het waarschijnlijk dient te zijn dat betaling zal plaatsvinden op het moment dat omzet wordt verantwoord. SAB 101 daarentegen stelt als eis dat inning van de vordering redelijk zeker moet zijn ('reasonably assured'). Dit betekent dat er een grotere mate van zekerheid dient te zijn dat betaling zal plaatsvinden alvorens omzet mag worden verantwoord. Anders dient omzetverantwoording te worden uitgesteld totdat ontvangst heeft plaatsgevonden.

6 Retourneringsrechten.

SAB 101 stelt strengere eisen omtrent verwerking van opbrengsten ingeval van retourneringsrecht dan oRL 270, waardoor het verantwoorden van omzet in het algemeen dus pas later mogelijk is (voorbeeld 3).

7 'Up front fees'.

Tussen oRL 270 en SAB 101 zijn verschillende criteria opgenomen voor de verwerking van opbrengsten resulterend uit vergoedingen voor aanmelding en toelating, zogenoemde 'up front fees' (voorbeeld 9).

8 Terugkoopverplichtingen.

SAB 101 stelt de omzetverantwoording in het geval van een terugkoopverplichting in ieder geval uit totdat de verplichting verlopen is, terwijl oRL 270 aan de hand van de overdracht van de belangrijkste rechten en risico's beoordeelt of er dan omzet wordt verantwoord (voorbeeld 8).

9 'Bill and hold transactions'.

SAB 101 stelt andere additionele eisen aan omzetverantwoording in het kader van 'bill and hold transactions' dan oRL 270 doet (voorbeeld 1).

Het gevolg van deze verschillen voor de verslaggeving in de praktijk is dat er conform SAB 101 vaak minder ruimte is voor interpretaties van feiten en omstandigheden door ondernemingen dan onder oRL 270. Dit betekent ook dat de regels die aan verantwoording van omzet worden gesteld in SAB 101 over het algemeen strenger zijn en derhalve dat omzet later zal worden verantwoord dan wanneer oRL 270 wordt toegepast.

5 Samenvatting en conclusie

In dit artikel is de verwachte nieuwe regelgeving omtrent omzetverantwoording in Nederland, zoals verwerkt in oRL 270, en de bestaande regelgeving in de Verenigde Staten, SAB 101, behandeld en vergeleken aan de hand van praktijksituaties. Daarbij lag de nadruk op het moment van omzetverantwoording. ORL 270 betekent een belangrijke aanscherping van de in Nederland tot nu toe bestaande verslaggevingregels omtrent de winst- en verliesrekening, waaronder het moment van omzetverantwoording. Deze aanscherping is gebaseerd op IAS 18.

Conceptueel zijn beide sets van regelgeving vergelijkbaar. Er bestaat echter ook een aantal belangrijke verschillen. Deze verschillen vloeien voort uit het feit dat de Amerikaanse regelgeving uitgebreider is en in detail meer aanvullende eisen stelt dan de Nederlandse. In de praktijk kunnen deze verschillen tot lastige situaties leiden voor zowel ondernemingen die onder beide regelgevingen moeten rapporteren als voor gebruikers van deze rapportages. Hierbij valt te denken aan ondernemingen die in zowel Nederland als de Verenigde Staten aan de beurs zijn genoteerd. Bij de informatieverstrekking ten behoeve van beide beurzen kan een verschillend omzetbedrag worden gerapporteerd als gevolg van de verschillende regelgevingen. In de praktijk kan dit betekenen dat Nederlandse ondernemingen op afsluitmomenten, zowel per jaareinde als tussentijds, een gedetailleerde analyse van de verantwoorde omzet en de daaraan ten grondslag liggende contracten moeten maken om verschillen tussen oRL 270 en SAB 101 te identificeren en kwantificeren. ■

Literatuur

Raad voor de Jaarverslaggeving, (2001), *Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving 2001, ontwerp-Richtlijn 270 'De winst- en verliesrekening'*, Kluwer, Deventer.

International Accounting Standards Board / Committee, (2001), *International Accounting Standards 2001, International Accounting Standard 18 'Revenue'*, Williams Clowes Limited, Beccles and London, United Kingdom.

Securities and Exchange Commission, (1999), *Staff Accounting Bulletin 101 'Revenue Recognition in Financial Statements'*.

Securities and Exchange Commission, (2000), *Staff Accounting Bulletin 101A 'Amendment: Revenue Recognition in Financial Statements'*.

Securities and Exchange Commission, (2000), *Staff Accounting Bulletin 101B 'Second Amendment: Revenue Recognition in Financial Statements'*.

Internet

<http://www.sab101.org>